

LAROUSSE

NICULESCU

Dr. GILLES-MARIE VALET

EDUCAȚIE FĂRĂ PEDEPSE

Cum să crești un copil
ascultător

CUPRINS

INTRODUCERE	11
ORIGINEA PEDEPSELOR	17
Scurtă trecere în revistă (istorică și geografică) a pedepselor	17
DE CE PEDEPSIM?	27
Să înțelegem sau să pedepsim?	28
Latura emoțională	35
CINE PEDEPSEȘTE?	53
Locul și rolul celui care pedepsește	54
Autoritate fără autoritarism sau laxism	64
EXISTĂ O VÂRSTĂ POTRIVITĂ PENTRU A PEDEPSI?	87
De la micul prinț la copilul-rege, pentru a termina cu mitul copilului-tiran	88
Când copilul devine autonom	98
Câteva situații specifice	110

CE PEDEPSIM? SĂ DEFINIM CEEA CE ESTE PASIBIL	
DE PEDEAPSĂ	121
De fapt, ce înseamnă a face o prostie?	122
O chestiune de dezvoltare cognitivă.	125
Chestiunea valorilor	129
CELE ȘAPTE PEDEPSE CAPITALE	133
De la pedeapsa consecutivă, la pedeapsa compensatorie	134
CUM PEDEPSIM?	143
Ce trebuie să favorizăm	144
Ce trebuie să evităm	159
Cum recompensăm?	171
Câteva exemple de sancțiuni educative	179
ÎN CE SITUAȚII PEDEPSIM?	185
Acasă	186
În societate	202
CONCLUZII	215
BIBLIOGRAFIE	221

ORIGINEA PEDEPSELOR

Cele mai vechi reprezentări ale grupurilor sociale le găsim în puținele desene din grote, însă nimeni nu poate ști dacă omul preistoric își pedepsea sau nu copiii. Din istorie aflăm totuși că utilizarea și natura pedepselor au variat în mod regulat de-a lungul timpului, perioadele de împlânzire a corecțiilor alternând cu perioadele de înăsprire a lor.

SCURTĂ TRECERE ÎN REVISTĂ (ISTORICĂ ȘI GEOGRAFICĂ) A PEDEPSELOR

Pedepsele biblice

Trebuie să ne întoarcem în timp la textele antice pentru a găsi câteva informații. Astfel, *Deutéronom*, cea de-a cincea carte a Vechiului Testament conține ceea ce se consideră a fi ultimele **trei** discursuri ale lui Moise, constituind un Cod de legi. Se

spune că „dacă un om are un fiu neascultător și îndărătnic, care nu ascultă nici de glasul tatălui său, nici de glasul mamei sale, și nu-i ascultă nici chiar după ce l-au pedepsit, tatăl și mama să-l ia și să-l ducă în afara cetății și toți oamenii să-l ucidă cu pietre, și să moară”.

În *Pildele lui Solomon*, se recomandă în mod repetat dojenirea copilului: „Nu cruța copilul de muștrare, căci dacă-l vei lovi cu nuiua, nu va muri”.

În *Eclesiastul*, una dintre cărțile Vechiului Testament, scrisă în jurul anului 200 î. H., se spune că: „Cel care iubește pe fiul său îl bate, ca mai pe urmă să se bucure de el”. Găsim de asemenea și acest sfat: „Pleacă grumazul lui la tinerețe și bate-l cât este prunc, ca nu cumva, încăpățânându-se, să nu te asculte.”

În Noul Testament se atenuează caracterul legitim al violenței punitive asupra copiilor. Discursul lui Iisus despre copilărie este unul pozitiv, invitând pe fiecare să-și revadă propria copilărie și să dea dovadă de înțelegere: „De nu vă veți întoarce și nu veți fi precum pruncii, nu veți intra în Împărăția Cerurilor.” Sfântul Pavel, tot cerându-le copiilor să-și asculte părinții în numele Domnului, îi sfătuia în același timp pe părinți să se poarte cu măsură în conduita educativă și în eventualele sancțiuni, precum în acest extras din *Epistole*: „Părinților, nu înfricoșați pe copiii voștri, ca să nu se descurajeze.”

Părinții ar putea, de asemenea, să se simtă vizați de un fragment din *Epistola lui Pavel către Romani*: „Datori suntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși și să nu căutăm plăcerea noastră.” Și totuși, timp de secole, noțiunea de păcat original va servi drept justificare pentru pedepsele corporale aplicate copiilor.

Dreptul de viață și de moarte asupra copilului

În mitul grecesc despre Oedip, vedem că un copil poate fi îndus la ispășirea greșelilor tatălui său, iar noțiunea de pedeapsă, care nu este neapărat de origine divină, apasă uneori asupra destinului său.

În Antichitatea greacă și cea romană, exercițiul autorității ne atrage atenția. Tatăl avea dreptul să lovească cum considera el, tot așa precum preceptorii sau alți dascăli cărora le era încredințat uneori copilul. Puteai chiar să-ți vinzi copilul ca sclav sau să-l trimiți la moarte în cazul unor abateri grave. Doar tatăl avea acest drept.

În Imperiul Bizantin, copilul putea fi pedepsit cu biciul, întemnițat sau însemnat cu fierul încins drept un fiu rău.

Un discurs mai creștinesc

În Imperiul Franc, tatălui îi era permis să-și lovească copilul însă nu trebuia să-i pună în pericol viața. Se recomanda alegerea pedepselor corporale repetate; cu lovituri dese, dar care nu lăsau răni.

La franci, spre deosebire de germanici, tatăl nu are drept de viață și de moarte asupra copiilor săi. În cazurile extreme, acesta are doar puterea de a-i întemnița dacă faptele lor sunt adevărate. Și, deși bătaia este acceptată, nu se practică prea des, nici cu mânie.

În perioada Evului Mediu se dezvoltă un discurs inspirat din mesajul lui Hristos, corelat cu reprezentările picturale ale copilului Iisus; acesta evocă virtuțile copilăriei, stăruind să nu mai fie tratat copilul precum un animal, iar pedepsele la care este supus să fie limitate. În anumite mănăstiri în care elevii

4

EXISTĂ O VÂRSTĂ POTRIVITĂ PENTRU A PEDEPSI?

A înțelege nu înseamnă a scuza tot. Acest lucru ne permite să ne punem întrebări cu privire la factorii care au luat parte la realizarea unui act pe care îl considerăm *a priori* drept o prostie sau un comportament neadecvat, cu scopul de a propune un răspuns adaptat. Îmi amintesc de un tată care, atunci când am menționat posibilitatea de a reflecta asupra necesității de a da bătaie la fund, mi-a răspuns: „Și atunci, cum facem dacă nu mai avem dreptul să dăm bătaie la fund?!”

A nu da bătaie la fund nu înseamnă a lăsa copiii să facă ce vor. Este nevoie bineînțeles să punem limite și să le impunem. Însă înainte de a acționa printr-o pedeapsă, ne putem întreba asupra naturii comportamentului copilului, pentru a nu confunda

prostia cu greșeala, ignoranța cu neîndemânarea. De asemenea, în fața crizelor, nu trebuie să uităm că primul care are de suferit este copilul. Căci aceste manifestări despotice nu sunt determinate în mod sistematic de o personalitate particulară a copilului, ci se dezvoltă în sinergie cu sporirea dorințelor care nu au limite. O astfel de furie nu este expresia unui caracter rău, ci în mod esențial, a unui sentiment intolerabil de frustrare pe care copilul nu reușește să-l gestioneze.

DE LA MICUL PRINȚ LA COPILUL-REGE, PENTRU A TERMINA CU MITUL COPILULUI-TIRAN

Atunci când copilul vine pe lume, părinții lui se așteaptă să semene cu bebelușul la care au visat. Însă, micul îngerăș se dovedește a fi o creatură lipsită de autonomie, care cere atenție, are nevoi care trebuie satisfăcute și va trebui să ne ocupăm de toate îngrijirile lui zilnice. În același timp, este un individ cu emoții, stări de spirit și cerințe pe care trebuie să i le înțelegem chiar dacă nu vorbește.

Crescând, micul prinț dobândește autonomie și noi posibilități, își dezvoltă competențele, însă va avea nevoie de un anumit timp înainte de a putea să-și gestioneze dorințele și să dobândească simțul responsabilității și al anumitor valori precum binele și răul, fără de care nu îi va fi ușor să înțeleagă că a făcut o prostie și nu trebuie să o mai repete.

Dezvoltarea psihoafectivă și prostiile

Înainte de vârsta de 2 ani, sancțiunea care constă în aplicarea unei pedepse fără legătură cu comportamentul sau actul pe

care vrem să-l condamnăm nu are niciun sens. Acest stadiu de dezvoltare corespunde aceluia pe care psihologul Jean Piaget l-a numit perioada inteligenței senzorio-motorii.

► PRIMII ANI AI BEBELUȘULUI

Pe parcursul primilor ani, activitățile bebelușului se compun înainte de toate din exerciții reflexe pe parcursul cărora își formează primele deprinderi și își adaptează experiențele senzoriale și motrice cu scopul de a dezvolta activități intenționate. Va integra aici treptat lucrurile, jucăriile sau obiectele la îndemână și ființele din jurul lui. Însă nicio noțiune de bine sau de rău, de prostii sau de interdicții. Limitele lui sunt definite de ceea ce îi permit capacitățile psihomotrice.

Imediat ce începe să se deplaseze (chiar și de-a bușilea!), instinctul de a descoperi îl împinge să exploreze lumea din imediata lui apropiere. Iar instrumentele de explorare și de interacțiune cu lumea sunt cele care îi furnizează cele cinci simțuri: auzul, văzul, mirosul, pipăitul și gustul. Nu este de mirare că bebelușul duce totul la gură, de vreme ce acolo se află un organ precis de analiză a lumii înconjurătoare! Două găuri în perete, de mărimea degetelor sale? Atunci fără îndoială își va băga degetele acolo! Ceea ce părinții califică drept prostie pentru copil reprezintă o experiență. Rolul părintelui va fi de a evalua dacă aceasta se poate dovedi benefică, inutilă sau periculoasă pentru copil cu scopul de a-i permite sau a-i interzice. Însă adesea interdicția nu este suficientă; aceasta trebuie repetată în mod regulat.

....➔ Iată un tip de situație pe care o observăm frecvent. În timp ce adulții sunt în toiul conversației cu prietenii lor, micuțul Tom rătăcește în patru labe pe covor. Însă subiectul discuției care lua întorsături, nu a deturnat (totuși) atenția

CE PEDEPSIM? SĂ DEFINIM CEEA CE ESTE PASIBIL DE PEDEAPSĂ

Pedeapsa se definește ca un răspuns la o situație (o atitudine, comportamente sau fapte, cuvinte etc.) care este contrară cu ceea ce adultul responsabil de copil așteaptă de la el. Această mențiune importantă ne permite să formulăm primul principiu: pedeapsa nu se impune de la bun început. Acest lucru trebuie îndeosebi subliniat; pedeapsa nu poate exista înainte de faptă, cu riscul de a se înscrie într-un model de funcționare reglementat de atotputernicia adultului. Astfel, nu vom pedepsi „dinainte” sau în scop preventiv.

Între pedeapsă și actul pe care îl sancționează se stabilește o legătură particulară prin care se definesc reciproc. A sancționa un act confirmă faptul că este vorba despre o prostie comisă de copil, tot

astfel precum a trece cu vederea încălcarea unei reguli poate nega caracterul eronat al acestui act, favorizând repetiția.

DE FAPT, CE ÎNSEAMNĂ A FACE O PROSTIE?

Ne-am putea pune întrebarea: plânsul sau țipetele trebuie sancționate, acest lucru însemnând că sunt niște prostii? Și apoi, trebuie să pedepsim sistematic o prostie sau există alte mijloace pentru a evita recidiva ei? Până la urmă, ce este o prostie?

Întrebarea poate părea naivă, dar este necesar să distingem între greșeală și stângăcie, între greșeala involuntară și delictul bine premeditat.

Al doilea punct provine din definiția evocată mai sus: prin ce este posibilă de pedeapsă situația contrară așteptărilor pe care adultul sau părintele le are de la copil (precum în cazul plânsurilor, de pildă)?

„Gata! De această dată ai mers prea departe! Ești pedepsit!”

...➤ Această somație a plecat fără să prevină. De câteva minute, Charles, de 4 ani, tot încerca să pună mâna pe jucăria de pe masă, la care nu ajungea. Mathilde, mama lui, s-a supărat puțin din cauza agitației lui, fără să-i înțeleagă bine cauza; aceasta și-a continuat activitățile. După ce a încercat în zadar să-și aducă mai aproape jucăria cu ajutorul brațului macaralei, ideea care i-a încolțit în cap lui Charles a fost să... tragă de fața de masă pentru a aduce jucăria la el! Ceea ce trebuia să se întâmple, s-a întâmplat: înainte de a pune mâna pe jucărie, vaza și florile care erau acolo au zburat pe podea, provocând furia mamei.

Descifrare

Putem pune pariu însă că micuțul Charles a fost primul care s-a mirat și a regretat ceea ce tocmai făcuse. Însă, a prevăzut el acest lucru? Doar cu jucăria sa în minte și cu obsesia de a o recupera, el nu a înțeles că toate celelalte obiecte de pe masă vor fi afectate de deplasarea feței de masă.

Această „prostie” pleacă de la o dorință pe care vrea să și-o îndeplinească (să se joace cu ceva la care nu ajunge cu mâinile), combinată cu frustrarea de a nu reuși; se adaugă o lipsă de anticipare a consecințelor pe care le poate avea acțiunea inițială (a trage de fața de masă), determinată de lipsa de experiență (care este rodul repetării unor situații similare). ←....

Cum evaluăm o prostie? Prin consecințele imediate: vaza spartă, podeaua inundată? Sau prin repercursiunile ei: supărarea mamei, foarte atașată de singurul bun moștenit de la străbunica adorată, și mânia provocată de necesitatea unei curățenii? Din ce motiv trebuie condamnată fapta? Pentru că este o prostie, iar copilul ar trebui să știe acest lucru? Pentru a evita recidiva? Pentru a evita ca cel mic să poarte vina actualului său sau să se descarce părintele de prea plinul emoțional? Această faptă trebuie neapărat sancționată?

După ce momentul de furie trece, sub privirea sfioasă a lui Charles care poartă pe brațele ude florile stângăciei lui, Mathilde se simte încurcată. La urma urmei, această vază era foarte urâtă și nu știa cum să scape de ea. Problema este că trebuie totuși să găsească o pedeapsă, de vreme ce a anunțat-o!

Ar fi inutil să încerce să stabilească o listă completă cu prostiile pe care le poate face un copil. În această privință, imaginația pare să nu aibă limite.